

KONFERENCIJA
BIOMEDICINOS TERMINIJOS KLAUSIMAI

CONFERENCE
PROBLEMS OF TERMINOLOGY IN BIOMEDICAL SCIENCES

Mokslo ir švietėjų visuomenė, ypač po spaudos atgavimo ir atkūrus Lietuvos valstybę 1918 m., ėmėsi veiksmingų priemonių išsaugoti ir puoselėti lietuvių kalbą kaip pamatinę valstybės nepriklausomybės vertybę.

Lietuvos universitetas Kaune, Lietuvos mokslų akademija ir kitos mokslo bei mokymo institucijos toliau tęsė kultūros ir lietuvių kalbos puoselėjimo barą.

Praeitų metų pabaigoje Lietuvos mokslų akademijos sesijoje Lietuvos augalų fiziologų draugija buvo paskaitinta organizuoti konferenciją apie lietuvių kalbos vartojimą biomedicinos srityje. Tokios mokslinės konferencijos organizavimui pritarė LMA biologijos, medicinos ir žemės mokslų bei žemės ūkio ir miškų mokslo skyriai.

Konferencijoje bus perskaityta 11 mokslinių pranešimų, kuriuos vertins gausiai susirinkę konferencijos dalyviai. Jų nuomone, Lietuvos mokslų akademija nuo pat jos įkūrimo rūpinosi lietuvių kalbos puoselėjimu. Atsižvelgiant į praeitus dešimtmečius, jos veiklos sąlygas, tai buvo sudėtingas ir nelengvas darbas – tautos kalba atsilaikė prieš mūsų šalies okupantus ir kitas negandas.

Suprantama, kalba yra svarbiausia tautos kultūros ir valstybingumo paveldo dalis. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 14 straipsnis skelbia, kad „valstybinė kalba – lietuvių kalba“. Šiais metais spaudos atgavimo Lietuvoje 100 metų sukaktį UNESCO pripažįsta kaip pergalę prieš tautinę priespaudą. Lietuva taps ES narė, ten, pabrėžiu, nereikalaujama, kad suverenios valstybės – ES narės – atsakytų savo valstybinės kalbos. ES Konstitucijos projekte taip pat neneigiama, kad visų ES narių kalbos yra lygiavertės.

Lietuvos mokslų akademijos sesijoje nagrinėta lietuvių kalbos padėtis moksle bei visuomenėje, ir rezoliucijoje pažymėta, kad „[...] sesija pripažįsta, kad atsakomybė už lietuvių kalbą, jos vartoseną viešame gyvenime, jos išlikimą ir vystymąsi tenka visų pirma politinei šalies valdžiai, taip pat mokslo ir studijų institucijoms, visai šalies inteligentijai“. Taip pat pareikšta, kad „deja, dabartiniu metu lietuvių kalbai vėl kyla grėsmė tapti buitine kalba ir būti išstumtai iš mokslo, kultūros, švietimo ir viešojo gyvenimo“. Klysta tie, kurie mano, kad neverta

branginti savo kalbos, kurti mokslinės terminologijos, nes atseit moksle galima naudotis kitų tautų kalbomis. Jie tarsi užmiršta, jog dar XVIII a. M. Počobutas, Vilniaus universiteto profesorius ir rektorius, sakė, kad „valstybės sankloda griūva tuomet, kai teisingumui, išmincingam sprendimui, sumanumui ir sugebėjimui vietų nėra ten, kur tikroji filosofija ir kiti piliečių dvasią formuoti tinkami mokslai neišvystyti“.

Tikiu, kad konferencijos dalyviai savo išvadose skatins atsižvelgti į biomedicinos ir kitų biologijos sričių mokslo bendruomenės susirūpinimą, nes mokslinės terminologijos tolesnis puoselėjamas lietuvių kalba yra aktuali šiandienos problema.

Reiškiamą viltis, kad mokslo terminologijos pamatai yra tvirti, todėl dalyviai skatina mokslo visuomenę kurti naujus terminus, kurie tikėtų lietuvių kalba paaiškinti naujai atskleidžiamus mokslo dalykus. 2003 m. gruodžio 18 d. buvo primintas Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl lietuvių kalbos politikos ir perspektyvų Lietuvai tapus ES nare“, kurį, jų manymu, privalės vykdyti visos Lietuvos institucijos.

Konferencijos dalyviai nurodo, kad jie lenkia galvas prieš tuos, kurie rengė lietuvių kalbos ir specialiuosius žodynus lietuvių kalba, taikė ir naudojo lietuviškus terminus mokyklose bei universitetuose. Juos prisimena mūsų mokytojai, o vėlesnės kartos kalbos lobių puoselėtojai stengėsi perduoti mums. Norėčiau paminėti tik kelis profesorius – tai P. Matulionis, J. Dagys, A. Minkevičius, V. Čepinskis, P. Šivickis, P. Avizonis, V. Lašas, M. Natkevičaitė-Ivanauskienė, V. Ruokis, J. Kriščiūnas ir kiti. Dažnai nepakankamai vertiname vadovėlių kalbą. Vadovėliai, išleisti gražia lietuvių kalba, taip pat krovė tautos kalbos ir kultūros turtus.

Gal, gerbiami kolegos, pritarсите man, kad ši konferencija *Biomedicinos terminijos klausimai* būtų skiriama mano minėtiems mokslininkams ir daugeliui kitų, kurie praeityje turtino mokslo kalbos ir kultūros žodyną.

Akad. **Alfonsas MERKYS**

Man labai malonu tarti išanginį žodį mūsų konferencijoje, skirtoje biomedicinos mokslų lietuviškosios terminologijos klausimams, kurią inicijavo akademikas Alfonsas Merkys. Ši konferencija yra tęsinys neseniai įvykusios Lietuvos mokslų akademijos sesijos, svarsčiusios mokslo ir visuomenės lietuvių kalbos padėtį. Sesijoje pripažinta, jog atsakomybė už lietuvių kalbą ir jos vartojimą visuomenėje tenka politinei valdžiai ir mokslo ir studijų institucijoms bei visai šalies inteligentijai.

Mokslinės terminologijos klausimas, mano supratimu, yra sudėtingas ir gana subtilus dalykas. Daugelis mokslinių sąvokų išreiškiamos tarptautiniais žodžiais, pavyzdžiui, populiacija, imunitetas, mutacija ir pan. Šie žodžiai vartojami praktiškai visose kalbose, ir jie žinomi ne tik specialistų, todėl vargu ar tikslinga ieškoti ar kurti jiems lietuviškus pakaitalus. Tačiau gyvenimas kuria naujas sąvokas. Dažnai jas išreikšti atsiranda nauji ir geri lietuviški žodžiai, pavyzdžiui, aplinkotyra. Tačiau nėra žodžio, išreiškiančio naujų rūšių formavimosi sąvoką, nors anglų ar rusų kalbose tokie žodžiai yra – *speciation*, *vidobrazovanije*. Manau, kad tai sudaro sunkumą, skaitantiems paskaitas ar rašantiems lietuviškai. Tokių pat sunkumų atsiranda ir dėl augalų bei gyvūnų pavadinimų, vystymosi ar ekologinių procesų aprašymo. Tačiau visa tai yra, jeigu galima taip pavadinti, tarnybinė kalbos funkcija. Mokslinė kalba turi ir žymiai platesnę reikšmę, nes yra sudėtinė lietuvių kalbos dalis ir yra svarbus bendros tautinės kultūros elementas. Naujomis istorinėmis sąlygomis, kai Lietuva įsiliejo į politinę, ekonominę ir kultūrinę Europos erdvę, kyla uždavinys išsaugoti lietuvių kalbos, kaip pilnaverčio tautinio identiteto, statusą, neleidžiant jai tapti tik buitinio bendravimo įrankiu. Tai nėra lengva, tačiau įmanoma, ir šios problemos sprendimas didele dalimi priklauso nuo mūsų visų.

Manau, mūsų konferencija yra žingsnis šia linkme. Linkiu sėkmės Jūsų darbe!

Akad. **Vytautas KONTRIMAVIČIUS**

Man labai malonu jus pasveikinti Lietuvos MA Biologijos, medicinos ir žemės mokslų, Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrių, Lietuvos augalų fiziologų draugijos surengtoje konferencijoje, kuri skirta aptarti lietuviškos biomedicinos mokslų terminijos kūrimo ir vartojimo klausimus. 2004-ieji metai yra ypatingi, nes minime lietuviškos spaudos atgavimo 100-ąsias metines. Šia proga dar 2003 m. pabaigoje Lietuvos mokslų akademijos sesijoje „Lietuvių kalbos padėtis moksle ir visuomenėje“ buvo aptari klausimai apie lietuvių kalbos vartojimą mokslinėje literatūroje. Sesijoje priimta rezoliucija, kurioje buvo siūloma Švietimo ir mokslo ministerijai ir kitoms mokslo ir studijų institucijoms peržiūrėti ir pakeisti mokslą ir studijas reguliojančius teisės aktus, kuriuose yra lietuvių kalbos vartojimo ribojimo ar menkinimo, mokslininko laisvės spausdinti darbus lietuvių kalba suvaržymo požymių. LR Vyriausybei siūlyta skatinti plačiau naudoti šalyje šiuolaikines informacines technologijas, remti terminų, specialiųjų žodynų, elektroninių enciklopedijų rengimą, garsynų kaupimą, vardynų tvarkybos bei lietuvių kalbos ir kultūros turtų išsaugojimo ir sklaidos darbus. Tikiuosi, kad ši konferencija pratęs sesijoje nagrinėtų temų analizę, atkreips mokslo bendruomenės bei visos visuomenės dėmesį į lietuviškų mokslo terminų kūrimo svarbą bei paskatins plačiau vartoti lietuvių kalbą moksle, kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime.

Akad. **Veronika VASILIAUSKIENĖ**